ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 55 ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Չորեքշաբթի, 1 Ապրիլ 1892 Չորեքշաբթի, 1 Ապրիլ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 55

Տարեկան 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ. ամիսը՝ 1 ր., համարը՝ 5 կոպէկ։ Բաժանորդ գրւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը։

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція «Норъ-Даръ» կամ Tiflis. Rédaction «Nor-Dar».

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը։ Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուներով։ Յայտարարութիւնների բառին 2 կ., ռեկլամների համար կրկնապատիկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քրոնիկոն.— Կ. Պոլսից։ «Արևելք»-ից։ Նոր-Նախիջևանից։ Սխալ լուր։ Վորոնէժից։ Զինուորագրական ցուցակ։ Նուէր Յ. Ղազարեանի ընտանիքի օգտին։ Բաթումից։ Եկատերինոդարից։ Բաթումից։ «Արևելք»-ից։ Լոկ թուանշաններ։ Նոր Գիրք։

Նամակ խմբագրութեան։ Անցեալից մի յիշատակ։

Թղթակցութիւններ.— Շուշիի Ղազախ։

Քաղաքական.— Բիսմարկի ծննդեան տօնը։

Խառն լուրեր։

Հեռագիրներ։

Տեղեկատու։

Յայտարարութիւններ։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Կ. ՊՈԼՍԻՑ մեզ գրում են, որ Զմիւռնայի առաջնորդ գերապատիւ Ներսէս ծայրագոյն վարդապետ Ասլանեանը այս օրերս այնտեղ է հասել և Էջմիածին պիտի գայ կաթողիկոսական ընտրութեանն անձամբ մասնակցելու համար։

—

—Կեսարիոյ առաջնորդ Գեր. Տրդատ Ծ. վարդապետ Պալեան անձամբ պիտի երթայ ի Ս. Էջմիածին մասնակցելու Կաթողիկոսական ընտրութեան իբրև եկեղեցական պատգամաւոր իւր թեմին։

Կեսարիոյ գաւառական ընդհանուր ժողովոյ ատենապետ Մոսսիկեան Համբարձում էֆէնդի ևս աշխարհական պատգամաւոր կարգուած է նոյն վիճակէն։

—Կարինէն մարտ 7 թուականաւ հասած թղթակցութենէ մը կը տեղեկանանք թէ վիճակին պատրիարքական փոխանորդ Գեր. Ղևոնդ եպիսկոպոս Շիշմանեան դարձեալ հրաժարական ղրկեր է ի Պատրիարքարան։

—Եւդոկիոյ և Ամասիոյ պատրիարքական փոխանորդ Գեր. Եղիշէ Ծ. վարդապետ Այվազեան, որ մայրաքաղաքս կը գտնուի, պատրաստակամութիւն յայտնած է անձամբ երթալ մասնակցել կաթողիկոսական ընտրութեան, իբր եկեղեցական պատգամաւոր իւր թեմին։

(«Արևելք»)

—

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ.— Մեր թեմի թեմական պատգամաւորութեան մէկ թեկնածուն էլ համարւում է մեր քաղաքագլուխը՝ պ. Մինաս Բալաբանեանը։

Այսպիսով երեք թեկնածուներ ունինք ի նկատի. երկուսն արդէն ձեզ յայտնի է՝ բժ. Իսահակ Ալաջալեան և իրաւագէտ Մամիկոնեան։

—

Այս օրերս «Իվերիա» լրագրից քաղելով հաղորդել էինք, որ Մալայա-Օրբելեանովսկայա փողոցում Ալոյեանցի զինագործարանում ոստիկանութիւնը մեծ քանակութեամբ չթոյլատրուած հրացաններ է գտել և ձերբակալել էր Ալոյեանցին և Քալթախեանցին։ Այժմ մեզ հաղորդում են, որ վերոյ լրագրի հաղորդած յիշեալ լուրը սխալ է. մեծ քանակութեամբ հրացան չէ գտնուած ամենևին, այլ գտնուած է մի երկու անպէտք հրացան։ Ալոյեանցն և Քալթախեանցը ներկայումս ազատ են թողուած։

ՎՈՐՈՆԷԺԻՑ.— Հաւաստի աղբիւրներից լսում ենք, որ Նոր Նախիջևանի թեմական դպրանոցի ուսուցչական խումբը մտադիր է ի մօտոյ հիմնել հայկական մի շաբաթաթերթ։

Աւելորդ եմ համարում այստեղ մէջ բերել այսպիսի մի տեղական թերթի կարևորութիւնը, որովհետև այդ ձեռնարկութեան մտադրողներն արդէն իրենք էլ շատ լաւ հասկացած են այդ բանը։

Յուսալի է, որ Նախիջևանցիները մանաւանդ սիրով պիտի ողջունեն այդպիսի մի տեղական թերթի գոյութիւնը՝ որի առաւելութիւններից մինը կարող է լինել նաև այն, որ ամեն դրացի լրագիրների մէջ գրեթէ պակաս չեն թղթակցութիւններ Նախիջևանից։

Ցանկալի է այդ մտադրութեան բարեյաջող իրագործումը։

—

Թիֆլիսում այս աշնան զինուորագրութեան կոչուող 1871 թուին ծնուած երիտասարդների ցուցակն արդէն կազմուած է և ապրիլի 1-ից, այս օրուանից, կախ կ՚անուի քաղաքային վարչութեան շինութեան մէջ։

—

Կարսից պ. Յարութիւն Վարդանեանից ստացանք մի ռուբլի հանգուցեալ Յակոբ Ղազարեանի թշուառ ընտանիքի օգտին։

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.— Բաթումում եղանակը դեռ չէ ուղղուել. ցուրտ է և կարծես դրա հետևանքն է, որ ժողովուրդը մրսում է՝ եկեղեցի չէ յաճախում. հայ թատերասէրները մրսել են՝ ներկայացման վրայ չեն մտածում, հոգաբարձուները մրսել են՝ անցեալ թատերական հաշիւը մինչև օրս չեն հրատարակել, բարեգործական ընկերութեան անդամները մրսեցին մարտի 22-ին նշանակած ընդհ. ժողովին չեկան, եկեղեցու երեցփոխը մրսում է՝ ժամ չէ գալիս, ձկնորսները մրսում են՝ ձուկը սակաւ է Բաթումում, քահանան մրսում է՝ մեռնողի կարգը ապօրինի է կատարում. եկեղեցու շինութեան հոգաբարձուները մրսում են՝ չեն մտածում թէ ինչ են անելու, հայ տիկինները մրսում են՝ որովհետև յօգուտ օր. ուսումնարանի ժողովարարութեան մասեանը անգործադրելի են թողել. լիմոնադ խմողները մրսում են՝ որով նրա գործարանատէրերը վնասի տակ են ընկնելու, երկիւղի մէջ են....

—

ԵԿԱՏԵՐԻՆՈԴԱՐԻՑ.— Մարտի 17-ին պատահութեամբ գնալով Ապին գիւղը (Կուբ. Նահ.) երկաթուղու կայարանից դէպի գիւղ գնալիս ճանապարհին մի տան առջև նկատեցի աչքի բազմութիւն՝ ամեն սեռի և հասակի։ Հետաքրքրութիւնից կառքից իջայ և մի ահարկու տեսարան բացուեցաւ աչքիս. մի դեռահաս դիակի վրայ բժիշկներ, ֆելդշերներ և ոստիկանութիւն ժողովուած՝ անդամահատութիւն էին կատարում և արձանագրութիւն կազմում։ Եղելութիւնն ինձ հետևեալ կերպով պատմեցին։—Այդ դեռատի կինն հազիւ մէկ ու կէս ամիս է պսակուած էր մի մուժիկի հետ. երիտասարդ ամուսինը կասկածելով կնկայ անհաւատարմութեան վրայ միշտ հետամուտ էր լինում նրան բռնելու իրեն տանջող կասկածը. վերջապէս իբրև թէ այդ աջողուել է իրեն. ներկայ մարտի 14-ին, շաբաթ երեկոյ, նկատել է, որ իւր կինը մի օտար մարդու հետ սիրային խօսակցութիւններ է ունեցել իւր տան բակում. Այդ միջոցին նա վրայ է հասել և ուզեցել է օտարականին բռնել, բայց բաղդի բերմամբ երբ այդ մարդը կարողանում է փախչել, կատաղած ամուսինն իւր բոլոր սրտմտութիւնը կնոջ վրայ է թափում նրան խեղդամահ անելով. Այսպէս է խոստովանուել կնասպանն հետևեալ օրն, երբ ձերբակալուել էր։ Մինչդեռ այդ եղելութիւնն ինձ պատմող կազակ գիւղապետն ասում էր, որ դրացիք վկայում են թէ՝ այդ նորատի կինը միշտ վարքով համեստ է եղել և ինչ որ ասում է նրա ամուսինը, դժուար հաւատալի է թւում։

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ,—Մարտի 23-ին, առաւօտեան վախճանւում է մշեցի Մխիթար Կիրակոսեան. սա հասարակ կտակով թողնում է իւր տունն և կարողութիւնը մինչև 9000 ր. արժողութեամբ մեր երկսեռ դպրոցներին։ Ունի կին և բաժանուած եղբայրներ. ինքն անզաւակ է։ Կտակ գրողը լինում է թիւրքիացի մի ծեր քահանայ, որ երկրի օրէնքներին տեղեակ չլինելով, չէ յայտնում իրեն հիւանդի մօտ ուղարկող տէր Արգարին կամ թէ չէ հրաւիրում նոտար։ Երեցփոխ պ. Ստեփանեանցը մինչև օրս էլ չգիտէ թէ ինչ է պատահել։ Տէր-Արգարը ձեռք ու ոտք է ընկել պ. Ս. Կալինեանցի հետ մի ճար գտնել ու հաստատել տալ այդ կտակը։ Մարտի 24-ին Մխիթար Կիրակոսեանի թաղման հանդեսին տէր Արգարը մի դամբանական կարդաց, որի մէջ յիշեց թէ հանգուցեալն իւր կարողութիւնը կտակել է տեղիս հայոց դպրոցներին. հանգուցեալի եղբայրները համաձայն չեն առաջարկելով, որ իբր թէ այդ կտակն ապօրինի է և այլն. տէր Արգարը պատասխանում է՝ «լաւ է, մի վրդովուիք, ուսումնարանը ձեզանից ոյժով չէ խլելու»։

—

—Ուսումնական Խորհուրդն ի նկատի առնելով մէկ կողմանէ իւր բազմաթիւ զբաղումներն, և միւս կողմանէ իւր անդամոց սահմանափակ թուոյն պատճառաւ իւր մէջ գիտութեանց ամեն ճիւղերու համար մասնագէտ անդամներ ունենալու անկարելիութիւնն, որոշած է ծանօթ մասնագէտներէ կազմեալ մարմին մը իրեն օժանդակ ունենալ, որոյ մէկն մի անդամոց անհատաբար յանձնէ ի հարկին կարևոր դասագրեանց կամ վկայական խնդրող բարձրագոյն կարգերու ուսուցչաց քննութիւնն։

—Սամաթիոյ Ն. Վարդուհեան Վարժարանի սրահներէ միոյն մէջ հաստատեալ մանկապարտէզի բացումը տեղի ունեցաւ այս չորեքշաբթի առաւօտ, ընդ նախագահութեամբ Թաղին քարոզիչ Արժ. Տ. Մովսէս Ծ. Վարդապետ Կէօմիւշկեանի, քահանայից դասուն, Թաղական Խորհրդոյ անդամոց և թաղեցւոց։

Հանդէսն սկսաւ Վեհ. Սուլթանին ձօնեալ երգով մը զոր երգեցին Վարդուհեան վարժարանի սանուհիք. ապա, Թաղ. Խորհրդոյ անդամներէն Միհրան էֆ. Արիկեան ի դիմաց իւր պաշտօնակցաց առնելով մանկապարտէզի բացումը, պարագային յարմար բանախօսութիւն մը արտասանեց։ Աշակերտուհեաց կողմէ արտասանուած ճառ մը և մենախօսութենէ մը յետոյ, հանդէսը փակուեցաւ քարոզիչ Ս. Հօր օրհնութեամբ։

—Յաւօք կը ծանուցանենք թէ Մանզումէի Էֆքեար օրաթերթը տասնհինգօրեայ պայմանաւ դադարման դատապարտուած է Տպագրական Տեսչութեան հետևեալ պաշտօնագրոյն համաձայն.

«Մանզումէի Էֆքեար» հայերէն լրագիրը կրկնակի պատուէրներու և ազդարարութեանց հակառակ՝ անպատշաճ հրատարակութիւններ բրած ըլլալով, այսօրուանէ սկսեալ տասն և հինգ օրուան դադարման դատապարտուած է»։

—Վանեայ լճին վրայ շոգենաւ բանեցնելու նպատակաւ ընկերութիւն մը կազմելու խորհուրդ կայ։

(«Արևելք»)

—

Բազարնայա փողոցի թերթը թէպէտև անցեալ անգամ յայտնել էր, որ վերջին անգամն է խօսում ընտրութիւնների մասին, բայց նրա համար ընտրութիւնների վերաբերութեամբ ութ ամիս շարունակ գործ դրած «սկզբունքը» ամեն բանից բարձր լինելով կրկին գրաւուած է թուանշաններով։ Խորհուրդ չենք տալիս եղած ընտրութիւնների եղանակը քննելու, այլապէս կը յայտնուի, որ «սկզբունքով» խօսողները բացի «թուանշաններից» էլ ոչինչ չեն ներկայացնում, չեն կարող ներկայացնել, որովհետև ժողովրդի տուած մեծամասնութեան տրամադրութիւնն արդէն յայտնի է։

—

Խմբագրութիւնս ստացել է «Համառօտ քրիստոնէական վարդապետութիւն ըստ դաւանութեան հայոց առաքելական ուղղափառ սուրբ եկեղեցւոյ», դասագիրք հայոց հոգևոր երկդասեան դպրոցների վերին և թեմական դպրանոցների ստորին և միջին դասարանների՝ որպէս և ուսումնական դպրանոցների վերին դասարանների համար։ Աշխատասիրեց Սարգիս քահանայ Բէկ-Նազարեանց, կրօնուսոյց Ներսիսեան հայոց հոգևոր դպրանոցին Տփխիսի։ Տպուած է Թիֆլիսում, սոյն 1892 թ.։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Կ. ՊՈԼԻՍ, 24 մարտի.— Թէև բազմազբաղ, թէև հեռացած գրական ասպարէզէն, սակայն այս վերջին ամսոյ մէջ անցած դարձածներն և մանաւանդ մարտի 8-ին տեղւոյս աշխարհական պատգամաւորաց ընտրութեան Թրքահայոց ուղղամիտ դասուն ազդած խանդն ու ոգևորութիւնը կստիպեն զիս ի գիր առնուլ սոյն երկտողս և գոհացում տալ այն բազմաթիւ եկեղեցական և աշխարհական ազգայնոց, որք մարտի 8-էն սկսեալ ամեն օր խումբ խումբ գրասենեակս կըգան և իրենց շնորհաւորութեամբ և խնդակցութեամբ կըպատուեն զիս «Նոր-Դար»-ի ի Թիֆլիս տարած յաղթանակին առթիւ։

Գիտէք անշուշտ, որ ձեր Պազարնայա փողոցի թերթը հօս արբանեակ մ՚ունի, որ անծանօթ չէ ռուսահայոց Կ. Պոլսէն կլեցուցած հազար ու մէկ սուտերովը, սուտեր՝ որոնց պոչը Պոլսէն մինչև ՚ի Թիֆլիս կ՚երկարէր ժամանակաւ, սակայն այն ատեն այս սուտերը միակողմանի էին և միմիայն ՚ի Թիֆլիս կը հրատարակուէին. այժմ որ ազգին դժբաղդութիւնէն այդ արբանեակը «Հայրենիք» անուն թերթին ևս տիրացաւ—դուստ փողոցի թերթ կ՚անուանեն ի՛ Պոլիս. ալ սուտեր ու կանոնաւոր գործակալութիւն մը հաստատուեցաւ Կ. Պոլսոյ և Թիֆլիսի մէջ. օր չէր անցներ, որ նոր սուտ մը չը հրատարակէր «Հայրենիք»։ «Արծրունին ընտրելի է. Արծրունին պիտի ընտրուի. Արծրունին հաղաց, Արծրունին փռնգտաց. Արծրունին վէպ մը (**) գրեց....» և այս ամէն աղմուկը կլեցնելու համար Թրքահայոց թէ՝ ամբողջ Ռուսահայոց մէջ Արծրունիէն աւելի ազգին համակրութիւնը շահող մարդ չ՚կայ։ Մինչ այս, մինչ այն և ահա Թիֆլիսէն մարտի 8 թուականաւ Արևելքի հեռագիր հասաւ։

Ինքնին կրնաք երևակայել թէ այս բերկրալից լուրը ո՛ր աստիճան խնդութեամբ ընդունուեցաւ Թրքահայոց կողմէ. բոլոր լրագիրները հետզհետէ սկսան մանրամասնութիւններ հրատարակել մարտի 8-ի ընտրութեան առթիւ և երկար խորհրդածութիւններով բացատրեցին թէ ինչ կը նշանակէր այս յաղթանակին արժէքը. տեղական օտար լրագիրներն ևս թէ թուրք, թէ յոյն և թէ եւրոպական, բոլորն ալ արտատպեցին այս լուրը. և ամեն ընկերութեանց մէջ խօսակցութեան նիւթն այլ ևս ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ մարտի 8-ի յաղթանակը և պարտութիւնն ու փախուստը....։

Տարօրինակ ազդեցութիւն մ՚ունեցաւ այս ընտրութիւնը համայն ժողովրդեան վրայ և կարծես թէ միմիայն Թիֆլիսի պատգամաւորներն են որ պիտի ընտրեն կաթողիկոսը. մինչ դեռ այս վերջիններն ալ ուրիշ պատգամաւորաց պէս միմիայն մէկ ձայն ունին. սակայն այնպէս չէ. ժողովուրդը, հայը ախտանջը չ՚առներ, գիտէ թէ Թիֆլիսի չափ հայ ժողովրդեան քուէն որչափ թանկագին է, որ եթէ մէկ ձայն մ՚ունենայ իսկ և եթէ հակառակ իւր կամաց իւր ընտրելին կաթողիկոս չըլլայ իսկ, դարձեալ կրնայ մեծ կշիռ ունենալ ազգին վրայ և իւր համակրած եպիսկոպոսն ազգին ևս համակրելի ընել։

Թէև «Հայրենիքի» սուտերը ողջամիտ դասուն վրայ ազդեցութիւն չէին կրնար ընել, սակայն Կովկասէն ղրկած ձևացուցած մի քանի կոյր նամակները մտատանջութիւն պատճառեցին հասարակ ժողովրդեան և սկսան կասկածել Թիֆլիսի հայոց ուղղամտութեանը վրայ, որովհետև Արծրունին կը կասկածէ թէ զինքը Թրքահայերը չեն ճանչնար. սակայն սխալ է, ժողովուրդն անտարբեր չէր կրնար ըլլալ դէպի Հայաստանեայց եկեղեցին և նրանց շահերն. և երբ այնչափ սուտեր հրատարակուեցան որ Արծրունւոյ ընտրութիւնը պարզապէս կատարուած իրողութիւն մ՚կը ցուցնէին և միմիայն քուէարկութեան ձևակերպութիւնը կը պակսէր իրեն իբրև Վրաստանի և Իմերէթի պատգամաւոր ճանչցուելու, ժողո-

վուրդն սկսաւ յուզուիլ։ Փառք Աստուծոյ, որ մարտ 8 ի աւետաբեր հեռագիրը փարատեց այս ամէն մտահոգութիւնները։

Թրքահայոց պատգամաւորաց մեծագոյն մասն ընտրուած է և յուսալի է, որ մինչև 10–15 օր բոլորն ալ միանան ի ս. Էջմիածին երթալու համար։ Մեզ ծանօթ քաղաքներէ ընտրուած պատգամաւորները խղճամիտ և կամքի, համոզման տէր անձինք են և չը յուսացուիր որ իրենց համոզման հակառակ քուէ տան. բայց Ձեր վրայ, այո Ձեր վրայ ժողովրդեան յոյսը մեծ է, դուք Աստուծոյ օգնութեամբ ամէն չարեաց առաջքը կրնաք առնել, բաւական է, որ աշխատիք. սա ճշմարտութեան պէտք է համոզուած ըլլաք, որ Թրքահայոց պատգամաւորներուն մեծագոյն մասին հրահանգ տրուած է իրենց ընտրողներու կողմէն, որ քուէին միացնեն Ձեր քուէից հետ և արժանաւոր մէկը բազմի ի գահ Հայրապետութեան։

Իմ և «Նոր-Դար»-ի բազմաթիւ համակրողաց կողմէ կը շնորհաւորեմ Վըրաստանի ու Իմերէթի ազգայիններն իրենց այս յաջող ընտրութեան առթիւ։

* * *

ԱՆՑԵԱԼԻՑ ՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿ*)

(Վերջ.)

Խօսքերը փոխելով դարձրի ժամանակակից գրողների վրայ։ Այս բանում Գ. Յ. Մէլիք-Յակոբեանի կարծիքը այնքան էլ յուսահատական չէր։

Գլխաւոր մխիթարական բանն այն է, ասաց նա, որ ասպարիզում սկրսպետող գրական լեզուն դարձաւ աշխարհաբառը, զոր կարողանում է հասկանալ ժողովուրդը։ Լեզուաբանական տեսակէտից եթէ քննելու լինինք, կը գտնենք որ մեր արդի լեզուն դեռ շատ կարօտ է մշակութեան։ Արարատեան բարբառը մեծ առաւելութիւններ ունի ապագայ աշխարհաբառ լեզուի հիմքը կազմելու. բայց նա կատարեալ և ընդհանուր լեզու կարող չէ դառնալ, եթէ իւր մէջ չլուծէ Տաճկահայոց և Պարսկահայոց բարբառներից ընտիր, հայ լեզուի հոգուն սեպհական բառերը, դարձուածքներն ու ոճերը։ Այս երեք հայ բարբառների ձուլումն անհրաժեշտ է ապագայում մշակուած և ճոխ լեզու ունենալու համար։ Ամենից առաջ խօսելով լեզուի մասին, միտք ունէի ապացուցանել, թէ մշակուած լեզուն մեծ գործ է կատարում վիպագրութեան գործում, որով կարելի է լինում քիչ բառերով ու կարճ խօսքերով արտայայտել շատ միտք և բարձր գաղափարներ, որ կազմում է գրականական յատկութիւնը։

«Գրականութեան արտաքին զարդարանքի մասին խօսելուց յետոյ, դառնանք նրա ոգուն։ (Նա միշտ ակնարկում էր վիպագրութեան մասին, որ իւր մասնաճիւղն էր։) Գրականական ոգի չունենք մենք, կամ աւելի պարզ ասել, մեր գրականութիւնը ոգի չունի, և այն ոչ նրա համար որ կարող չենք կամ չենք կամենում ունենալ,— այլ նրա համար որ կեանքն անկարող է մատակարարել առատ և որոշ նիւթ գրչի համար։

— Ինչպէս. միթէ մեր կեանքը աննիւթ է, գլամամբ ժպտելով հարցուցի ես, հարցը աւելի պարզելու մտքով։

— Ո՛չ. կեանքն աննիւթ չէ և կարող չէ լինել, բայց որովհետև կեանքի զանազան երևոյթներն ու պայմաններ մասնագիտօրէն ուսումնասիրուած չեն և անյայտ են մեր մտքին ու ըմբռնման—այս դէպքում նա ներկայանում է մեզ որպէս աննիւթ...

«Օրինակ, գրիչ եմ առնում գրելու. գրում եմ, գործը յառաջ է գնում, բայց երբ հանդիպում եմ նկարագրածս կեանքի իրաւաբանական, հոգեբանական մասին, գրիչս ակամայ կանգ է առնում։ Եւ ինչպէս յառաջ գնար, մինչ ես ոչ իրաւաբան, ոչ հոգեբան եմ, սակայն պէտք է լոյս աշխարհ հանել իմ գործի այդ յատկութիւնները։ Տարօրինակ կացութիւն է, ժողովրդի զանազան յատկութիւնների ուսումնասիրութեան գործը թողուած է երեսի վրայ, մենք չունինք այդ կարգի աշխատութիւններ, որոնցմով օգտւում են Եւրոպայի թէ գրողները և թէ ընթերցողները...։ Այս առաջին պատճառն է մեր գրական յետադիմութեան։ Ահա և երկրորդը.— որովհետև մեր մասնագէտ ուսումնականները իւղալի պաշտօնների և իւղալի ամուսնութիւնների յետևից ընկած, ժողովրդի զանազան յատկանիշներն ու սովորութիւններն ուսումնասիրելու գործի վրայ ամենևին ուշադրութիւն չեն դարձնում, նոցա այս պարտականութիւնը բնականաբար ծանրանում է վիպասանի վրայ, որով վէպը պարզ վիպասանական լինելուց շեղուելով դառնում է մի տեսակ վիպա-ուսումնասիրական գրուածք. սակայն երկուսի գլխաւոր յատկութիւններից ևս զուրկ։

Հէնց այն ժամանակ էլ ես համամիտ էի նրա հետ, թէ ժողովրդի կեանքի մանրամասն ուսումնասիրութեան պակասութիւնը մեծ արգելք է դառնում վիպական գրուածքների յառաջադիմութեան, ուր վիպասանը փոխանակ իւր գծած պատկերներին կենդանութիւն տալու, ստիպուած է լինում թաղուիլ մի ամբողջ ժողովրդի յատկութիւնների ծալքերի մէջ, որից յաջող դուրս գալ մինչև այսօր չէ կարողացել ոչ մի վիպասան։

Խօսքը նորէն փոխեցի։ Կուզէի գիտնալ թէ ոպլիսի գաղափար ունէր նա ժամանակակից լրագրութեան մասին։ Ժամանակը սուղ էր, կարծես մի նախազգացում կըսէր ինձ թէ այդ տեսակցութիւնը վերջինն էր (այդպէս էլ եղաւ), որի համար աշխատում էի լսել նրա կարծիքները այն բոլորի մասին, որոնցով հետաքրքրւում էի։ Նա ասաց.

—Սկիզբներում «Մշակ»-ի մասին ես լաւ գաղափար ունէի, և այդպէս էլ էր, որովհետև լուսամիտ թերթ կարծելով, որպէս կոչում էր ինքն իրեն, նրա շուրջը ժողովուած էին նոյն ժամանակուայ ամենաընտիր ուժերը... «Մշակ»-ը այդ ժամանակ կրթեց ժողովրդի միտքը, բարոյական և սրնտեսական զգացումները, զարգացնել ջանաց ժողովուրդը, բայց չունեցաւ առաջնորդողի գլխաւոր յատկութիւնները, որ նրան մղէր դէպի յառաջադիմութիւն. ժողովուրդը քնաթաթաւ աչքերը սրբելով երբ առջևը չգտաւ յառաջադիմութեան ուղին, ստիպուեցաւ մի քանի քայլ էլ յետ գնալ...։ Որովհետև այդ թերթը չմնաց միևնոյնը. նա կամաց կամաց մերկացրեց իւր դիմակը, որի տակ որպէս մի սոսկալի հրէշ փայլեց նրա «ես»-ը։ Ընտիր ուժերը ցրուեցան և «Մշակ»-ի խմբագիրը մնաց մենակ, որպէս իւր թանկագին զարդերից մերկացած մի կըմախք, որից զզուելով յետ քաշուեցան և ընթերցողաց մեծ մասը։ Ես համակրում եմ նրա անցեալը իւր ժամանակակից թերթերի համեմատութեամբ, իսկ նրա ներկան հաւասար է մի մեծ զէրօի, նման Թիֆլիսի դայլրայլին, շուրջը բաժանորդների տեղ շարուած Գ. Արծրունիոյ և նրա մի խումբ անբաժան արբանեակների կապիտ «ես»-երը։

—Իսկ ապագան... հետաքրքրութեամբ հարցուցի ես։

Մէլիք-Յակոբեանը (Րաֆֆին) շարժեց գլուխը և փոքր լռութիւնից յետոյ պատասխանեց.

— Նրա ապագան կը մնայ նոյնը, ինչ որ է ներկայն, եթէ միշտ կը մնայ նոյն խմբագրի և աշխատակիցների ձեռքում...։

Սոյն կարծիքը միմիայն խօսակցիս սեպհականութիւն չէր, այս համոզմամբ խօսում էին և այն ամենքը, որոնք լրագրութիւնն ըմբռնում էին իւր սրբազան կոչմամբ և ոչ խմբագրի կամ այս ու այն համբակ աշխատակցի փառամոլ ձգտումներով։

Ապա՛ նա խօսելով «Փորձ»-ի ու «Արձագանք»-ի մասին, ասաց.

—Որովհետև մենք չունինք ամսաթերթ, որի պակասութիւնն այնքան զգալի է մեզանում, գոնէ «Արձագանք»-ը՝ որպէս շաբաթաթերթ՝ կարող էր յառաջադիմել ու մեծ ծառայութիւն մատուցանել մեր գրականական աշխարհին, եթէ նա խմբագրուէր արժանաւորապէս... բայց ինչ էլ որ է, ես աւելի «Արձագանք»-ի ապագայի վրայ յոյս ունիմ, քան «Մշակ»-ի։

Կարճ լռութիւնից յետոյ ես հարցրի «Նոր-Դար»-ի և «Աղբիւր»-ի մասին։ Նա վերջինիս անունն անգամ չկամեցաւ յիշել. այսքանս միայն ասաց, թէ մանկական թերթի խմբագիրը պէտք է որ օժտուած լինի մասնագէտ և փորձուած հօր կամ մանկավարժի բոլոր ձիրքերով ու յատկութիւններով, այն ինչ այդ թերթի խմբագիրն ինքը երեխայ է, այսինքն աւելի երեխայական յատկութիւններ ունի քան խմբագրի արժանաւորութիւն։

«Գալով Պ. Սպանդարեանի «Նոր-Դար»-ին, — կարելի չէ բացարձակ կարծիք յայտնել։ Նա դեռ նոր է, մի երկու տարի է որ լոյս աշխարհ է եկել, որպիսի սկզբունքով ու ուղղութիւնով էլ առաջնորդւում լինի նա այսօր,— այդ պէտք չէ որ նրա հիմնական ուղղութիւնը համարենք, աչքի առաջ ունենալով որ խմբագրի հիմնական ուղղութիւնը կարող է իւր առաջին քայլերում բաղխել անսպասելի արգելքների և չընթանալ վաղօրօք գծած ուղղութեամբ և կարող է սրա հակառակը լինել. ուրեմն կանխապէս կարծիք յայտնել անկարելի է։ Սակայն պէտք չէ ուրանալ որ «Նոր-Դար»-ը ունի աւելի ընտիր, մշակուած և սահուն լեզու քան մեր միւս բոլոր թերթերը. «Նոր-Դար»-ի այդ ճիւղը ուշադրութեան արժանի է։ Լաւ է և բանասիրական բաժինը. նրա ամենայն խնամքով ընտրած և ժողովրդի ճաշակին յարմարեցրած նիւթերի ճոխութիւնը չէ ունեցել ոչ իսկ «Փորձ»-ը իւր ամբողջ թանձրութեամբ։ Քրոնիկոնի բաժինը նոյնպէս վատ չէ. այս բաժնում երբեմն կարդացել եմ այնպիսի տեսութիւններ, որ ուրիշ թերթերը զետեղում են իրենց խմբագրական բաժնում, և այն իրենց գըլխի մեծութեամբ տառերով։ Անաչառութիւնը պարտաւորեցնում է մեզ խոստովանել որ «Նոր-Դար»-ը իւր առաջին հրատարակուած օրից դարձել է որպէս փուշ միւս թերթերի աչքում. սակայն բանակռիւների ժամանակ ես միշտ նկատել եմ նրա մէջ լրջութիւն. բուն հարցին վերաբերեալ փաստեր և ոչ անձնական կեղտոտ վիրաւորանք, որպէս անում են նրա հակառակորդները։ Բանակռուի ժամանակ անձնաւորութիւնը շօշափել, կը նշանակէ խնդիրը պաշտպանելու չափ փաստերի պաշար չունենալ.—իմ կարծիքը այս է, թէև մի դաս նորելուկներ այդ հայհոյանքը համարում են միակ յաղթանակ... Սպանդարեանի ղեկը ազգի և եկեղեցւոյ սէրն է։

Դեռ շատ բաների մասին պէտք է հարցնէի իրեն, սակայն այդ պահուն մի քանի ինձ անծանօթներ մտանելով, ընդհատեցին մեր խօսակցութիւնը։

Ես բաժանուեցայ և այդ եղաւ վերջին բաժանումն։ Արտասահմանումն էի, երբ լսեցի իւր ցաւալի մահը...։

Ա. Մ—եան

*) Տես «Նոր-Դար» № 54.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇՈՒՇԻ, 26 մարտի.—Օրերս կարդացինք պ. Արծրունու թերթի մէջ Շուշու ընտրութեան վերաբերեալ մի յօդուած «Ընտրող» ստորագրութեամբ, որի մէջ շօշափւում է և իմ անունս, ուստի պարտաւոր համարեցի ինձ մի քանի խօսքով պատասխանել պ. յօդուածագրին։

Մարտի 15-ին Ղազանչեցոց եկեղեցում թեմական պատգամաւորի ընտրութեան ժողովը կայացաւ 41 ծխական պատգամաւորների ներկայութեամբ։ Ծխական պատգամաւորներին երդուեցնելուց յետոյ գերապատիւ նախագահ սրբազան Կարապետ եպիսկոպոսն իւր գեղեցիկ ճառի մէջ ցոյց տուեց թէ 19 դարումս Լուսաւորչի գահի վրայ ազգը որպիսի Հայրապետի անհրաժեշտութիւն ունի։ Սրանից յետոյ խօսեց ծխական պատգամաւոր պ. Նիկոլ Մադաթեանն ասելով—«Իմ կարծիքով, այս ընտրութիւնը չի կարելի ժողովրդական համարել, որովհետև կէսից աւելի ձայներ հաւատարմաթղթով յանձնուած են ուրիշներին առանց անհրաժեշտ պատճառի, երբ իրենք կարող էին անձամբ անձին ներկայանալ։ Այս մասին Փոխարքայի կանոնադրութեան մէջ պարզ ասուած է, որ միայն ի դէպս անհնարաւորութեան կարելի է հաւատարմաթղթով իւր ձայնն ուրիշին յանձնել, բայց այստեղ անհնարաւորութեան ոչինչ բան չէ պատահած, ոչ Կանոնադրութեան մէջ է փորձանք հանդիպել և ոչ մի որ և իցէ պժբաղդ ու անհնարին հանգամանք է առաջ եկած, որից ստիպուած կարելի լինէր կէսից աւելի ձայները հաւատարմաթղթով յանձնել ուրիշներին, այլ այստեղ ինքն ըստ ինքեան պարզ երևում է, որ մի ճնշում է գործադրուած և ձայները հաւատարմաթղթերով ուրիշներին յանձնուած», բայց և այնպէս պ. Մադաթեանը հարկ գտաւ, որ ընտրութիւնը կայանայ։ Յետոյ խօսեցի ես Աղջարեան, ասացի ես,—Լենքորանի և Նուխու երեսփոխանների չներկայանալն արդարացնում է ճանապարհի հեռաւորութիւնը, բայց ես սկզբունքով հակառակ եմ դրան, որովհետև ժողովրդի իրեն յանձնած ձայնն այսպիսի մի սուրբ գործի մէջ ծխական պատգամաւորները զանազան տեսակ ճնշումներից ստիպուած տալիս են այնպիսի մարդկանց, որոնց բոլորովին չեն ճանաչում. բայց Ղարաբաղի գաւառի միւս երեսփոխանները պէտք է անպատճառ ներկայանային անձամբ։ Բաւական չէ, որ դրանք էլ չեն ներկայացել, այլ նաև դրանցից երեք երեսփոխաններ այն է՝ Թաղլար, Ջանախաչի և Գանձասար գիւղերից մարտի 15-ին եկած էին Շուշի, որ միւս օրը ներկայանան ժողովին, բայց ճնշումն այն աստիճանի էր հասած, որ դրանք հաւատարմաթուղթ են տալիս միւս հաւատարմաթուղթ ունեցողների ազգականներին և բարեկամներին. եթէ դրանց գալն հնար չունենար, դրանք ևս վաղօրօք հաւատարմաթուղթ կուղարկէին։ Բացի սրանից, լսած էի, որ երկու ուրիշ երեսփոխան էլ չնայելով որ արդէն փետրուարի 14-ից հաւատարմաթուղթ տուած, բայց և այնպէս իրենք էլ անձամբ եկած էին ներկայանալու ժողովին, դրանք ևս չ'երևեցան։ Ես և ս ընդդէց, որ այս ընտրութիւնը չի կարելի ժողովրդական համարել, ուստի և հիմնուելով Փոխարքայի կանոնադրութեան վրայ, Սրբազան հօր ցանկութեամբ այդ կանոնը ռուսերէն արտայայտեցի, որ գաւառապետի ներկայացուցիչին ևս հասկանալի լինի։ Թէև այսպէս բայց դարձեալ խնդրեցի գործին վերջ տալ։ Մի ուրիշ երեսփոխան իմ ասածներս իւր վրայ առնելով սկսեց այս ազգային և եկեղեցական գործն անձնականի փոխել ասելով՝ «որովհետև յիշուած գիւղական երեսփոխաններից երկուսն ինձ են հաւատարմաթուղթ տուել և որովհետև ասում է թէ այդ երկուսը Շուշում են և չեն ներկայանում, այդ պատճառով ես ինձ վիրաւորուած եմ համարում և պահանջում եմ, որ այդպիսի խօսքեր ասող երեսփոխանը յետ առնէ իւր խօսքը և կամ արձանագրուի»։ Տեսնելով որ ի զուր վիրաւորուեց երեսփոխանը, որովհետև կամք չունէի նրան վիրաւորելու և որովհետև միմիայն լսած էի թէ գիւղական երեսփոխաններից մի քանիսը Շուշումն են, նոյնպէս և հաստատ չիմանալով թէ նրան հաւատարմաթուղթ տուողներն էլ նոյն օրն ևս Շուշումն էին եղել, ես ինձ համար աւելի պատիւ համարեցի այս գործին խաղաղ ընթացք տալ և խօսքս յետ առայ, իսկ միւս երեք երեսփոխանների համար այժմ էլ պնդում եմ իմ ասածը։ Զուտ իրողութիւնն այս է։ Սակայն պ. Արծրունու թերթի «Ընտրող» յօդուածագրին հաճոյ է եղել ասելու, որպէս թէ ճնշում չէ եղած, այլ ամէն ոք իւր խղճից թելադրուած է գործել... Ցանկանալի է իմանալ՝ միթէ ճնշումն չէր գործ դրուած, որ փետրուարի 15-ին, երբ ժողովը չ'կայացաւ, նոյն իսկ մինչև եկեղեցւոյ դուրս գալը մի քանի գիւղացի պատգամաւորներից ոմանք հաւատարմաթղթեր առան և խորհուրդ տուին նրանց, որ էլ չներկայանան։

Միթէ ճնշումն չէր գործ դրուած, որ Ղարաչինարի կեդրոնից եկած երկու երեսփոխաններից հաւատարմաթուղթ էր ստացել մի ուրիշ պարոն, Ճաղար Աւանէսի տղայ Համբարձումը, բայց երբ նրանք երկրորդ անգամ եկան Շուշի և ցանկանում էին մտնել եկեղեցի և մասնակցել ընտրութեանն, այդ ժամանակ ոստիկանութիւնը չէր թողնում մտնել եկեղեցի, բայց յետոյ իմանալով, որ երեսփոխան են, թողեց մտնել։ Եկեղեցում մեծ խօսակցութիւն եղաւ երեսփոխանների և Համբարձումի միջև. Համբարձումը տրտնջում էր, որ իրեն չէին հաւատում և այլն. գործ հասաւ այնտեղ, որ Սրբազան առաջնորդի և ուրիշների միջնորդութեամբ Ղարաչինարի երեսփոխաններն հեռացրին Համբարձումին, և իրենք մասնակցեցին ընտրութեանը, իսկ նա մնաց եկեղեցում ունկնդիր։

Միթէ ճնշումն չէր գործ դրուած, որ փետրուարի 14-ին ժողովի ժամանակ հարց բարձրացրին ժողովը յետաձգելու Նուխու 12 ձայնի պատճառով և ուրիշ քաղաքից պատգամաւոր ընտրելու համար. այս մասին արձանագրութիւն կայացաւ և սրբազան Կարապետ եպիսկոպոսն արձանագրութիւնն ուղարկեց ս. Սինոդի տնօրէնութեան և ես նոյն արձանագրութեան տակ գրել եմ, որ դրան ես համաձայն չեմ։ Զբաւականանալով այդ արձանագրութիւնով, երեսփոխաններից մէկը խնդիր է ուղարկում Սինոդին հետևեալ երեք հարցի բացատրութիւնը խնդրելով, թէ *) սրբազան առաջ-

*) Այդ կէտի մասին տուած հարցմունքը ցոյց է տալիս թէ Շուշիի երկու և կէս «համախոհների» մտքերում ինչպիսի խաւար է տիրում իրենց իրաւունքների սահմանների վերաբերութեամբ։

Խմբ.

նորդն իրաւունք ունի նախագահելու ժողովին թէ ոչ*). 2) մէկ մարդ կարող է ունենալ 12 ձայն թէ ոչ և 3) կարելի՞ է ընտրել ուրիշ քաղաքից պատգամաւոր թէ ոչ։ Սինոդը նոյն երեսփոխին մինչև 10 օրն պատասխանում է հեռագրով, որ առաջնորդը պէտք է նախագահէ, ուրիշ քաղաքից պատգամաւոր կարելի է ընտրել նախօրէն ստանալով նրա համաձայնութիւնը և մէկ մարդ կարող է ունենալ միմիայն երկու ձայն։ Սինոդի առաջին հարցերի երկու բացատրութիւնն օրինական է, մինչ դեռ երկրորդ հարցի բացատրութիւնը, թէ մէկ մարդ միայն երկու ձայն կարող է ունենալ—ոչ մէկ օրէնքի վրայ հիմնուած չենք տեսնում։ Այդ մասին ես մարտի 1-ին Սինոդից հեռագրով պատասխան խնդրեցի, ինչպէս պատասխանել էին հեռագրով միւս երեսփոխանին, մինչև մարտի 15-ը այսինքն մինչև ընտրութիւնը, բայց դժբախտաբար մինչև այսօր չարժանացայ Սինոդի պատասխանին։

Թողնենք այս ամենը։ Վերջապէս պատգամաւոր ընտրուեցաւ պ. Ներսէս Ալթարէջեան, որ յարմար է այդ կոչման, բայց ցաւելով կարդացի պ. Արծրունու թերթի մէջ, որ Ալթարէջեանը նրա թերթի կուսակիցն է։ Ես երբէ Շուշու առաջ եկեղեցու երեսփոխան իմ համեստ ձայնով խնդրում եմ, որ մեր պատգամաւորն, ինչպէս որ երեսփոխանների մեծամասնութեան ցանկութիւնն է, չպատկանէր ոչ մի կուսակցութեան, այլ աչքի առաջ ունենար մեր եկեղեցու և ազգի շահերը, այն ժամանակ գործն ինքն ըստ ինքեան ուղիղ ընթացքի մէջ կլինի։ Մեծ յոյս եմ, յարգոյ խմբագիր, որ իմ այս երկու տող գրութիւնս չէք պիտանալ ի՛ սէր ճշմարտութեան տեղաւորել ձեր պատուական լրագրի մէջ։

Գնդապետ Կարապետ Դանիէլեան։

Հ Ա Շ Ի Ւ

Հոգաբարձու կառավարչի Հալաբարի «Խոջիվանք» հանգստարանի ի 22-էն մարտի 1887 թիւ ց 1-ն յունուարի 1892 թ.

Մ Ո Ւ Տ Ք.

Ի 22-էն մարտի 1887 թ. ց 1-ն յունուարի 1892 թ. թաղուածների թիւն է 4100 հոգի և գերեզմանի պատրաստելու վարձ ստացուել է հինգ հազար վեց հարիւր վաթսուն և չորս րուբլի իննսունհինգ կոպ. (5664 ր. 95 կոպ.), միջին թուով իւրաքանչիւր գերեզմանի վարձ եղած է մօտաւորապէս մի րուբլի քառասուն և մի ու թերորդ կոպ. (1 ր. $40^{1}/_{8}$ կ.), որոնց մէջ հաշուած են և ձրի թաղուածները (Ծանօթ.—Հին հաշուից $17^{1}/_{2}$ կոպէկով պակաս է ստացուել իւրաքանչիւրից)։ Նուիրատուութեանց անդորրագրերի համարների թիւն է 533, որից ստացուել է երեք հազար ինն հարիւր իննսուն և չորս րուբլի յիսուն կոպ. (3994 ր. 50 կ.)։ Այսպէս ուրեմն բոլոր մուտքն է ինն հազար վեց հարիւր յիսուն և ինն րուբլի քառասուն և հինգ կոպ. (9659 ր. 45 կ.), որը ի 22-էն մարտի 1887 թ. առ ձեռն մնացած 220 րուբլի 78 կոպէկի հետ կազմում է ինն հազար ութն հարիւր ութսուն րուբլի քսան և երեք կոպ. (9880 ր. 23 կ.)։

Ի 22-էն մարտի 1887 թ. ց 1-ն յունուարի 1892 թ.

Ե Լ Ք.

1887 թուի հաշուի սպագրութեան համար լրագրութեանց մէջ՝ 35 ր., գրնուած են՝ ներկ և վրձին համարների համար 19 ր. 10 կ., թանաք, թուղթ և գրիչ 36 ր. 20 կ., ապակիներ 19 ր. 45 կ., պղնձեայ ջրամաններ 7 ր. 25 կ., պարաններ 15 ր., գոլեր 16 ր. 90 կ., կոճակներ 9 ր. 10 կ., տաշկայի (սալյակ) անիւներ 9 ր., կողպաքներ 5 ր. 65 կ., լամեր 11 ր., տապարներ 5 ր. 60 կ., համարների պղնձեայ կաղապարներ 11 ր. 90 կ., ջրի տակառներ և նրանց նորոգութիւնք 15 ր. 50 կ., տաչկաներ 15 ր., վառարան իւր խողովակներով 6 ր. 50 կ., քարտաշներին 19 ր., ներկարարին 39 ր. 50 կ., ծառեր կապելու թել 18 ր. 45 կ., ծառեր փաթաթելու խսիրներ 22 ր. 60 կ., սևագրութեանց մատեաններ 18 ր. 20 կ., կնիք 6 ր., անդորրագրական մատեաններ 15 ր., անդորրագրական և մայր մատեան կազմելու 13 ր., գրագրենեաւն մայր մատեան արտագրելու 1887 թ. 85 ր., 1888 թ. 60 ր., 1889 թ. 60 ր., 1890 թ. 72 ր., 1891 թ. 72 ր., վարձ սայլերին 38 ր., ռոտտեղի մաքրելու 145 ր. 80 կ., սղոց 3 ր., գրասենեակի բազմոց 15 ր., մեծ մուտքի առաջը սալայատակելու 25 ր., արտասահմանի երկաթեայ թիակներ 89 ր., բահեր 48 ր., քլունգներ 82 ր., փայտեայ թիակներ 37 ր. երկաթեայ թիակների, բահերի և քլունգների կոթեր 18 ր. 75 կ., քլունգներ սրելու և պողպատելու 67 ր. 20 կ., սեղանատան շուրջը վանդակների, բռնակալանի, ռոտտեղի և այլ նորոգութեանց համար տախտակներ 34 ր. 10 կ., չարչոներ 22 ր., մոխաներ 27 ր. 50 կ., փոշտաներ 28 ր. 40 կ., կոճկներ 17 ր. 10 կ., երկաթներ 14 ր. 20 կ., գամեր (մեխ) 18 ր. 35 կ. բէյկաներ 22 ր. 50 կ., հեւսներին 71 ր., հին և նոր պատերի նորոգութեանց համար՝ քար 82 ր., կիր 78 ր., ավլեա 97 ր., աւազ 75 ր., որմնադիրներին 193 ր. 40 կ., որմնադիրների մշակներին 97 ր., խճի՝ մօտաւորապէս 1500 քառակուսի սաժէն ճանապարհի վրայ փռելու 788 ր., վարձու մշակներին 237 ր. 50 կ., խմելու ջրի ջրկրին 275 ր., ծառեր ջրելու ջրի 887 ր., մէկ չքաւոր ընտանիքին վերադարձուեցաւ մի (1) րուբլի։

Այսպէս մօտաւորապէս հինգ տարուայ ընթացքում գերեզմանատան բարեկարգութեան վրայ եղած բոլոր ծախսն է չորս հազար ինն հարիւր յիսուն ու վեց րուբլի եօթանասուն կոպէկ (4956 ր. 70 կ.)։ Բացի սրանից 1887 թուին 10 ամսուայ համար տուած է ռոճիկ կառավարչին և երեք՝ պահապաններին 750 րուբլի, 1888 թուին 900 ր., 1889 թուին 900 ր., 1890 թ. 900 ր. և 1891 թ. 900 րուբլի։ Արտաքոյ սրա նոր տարու և Զատկի տօների առթիւ տուած է նուէրք կառավարչին, պահապաններին և ոստիկաններին 135 ր., կառավարչին հայրենիք գնալու 30 ր. և մի պահապանին ևս նոյն նպատակով 5 ր.։ Չորս տարուայ և տասն ամսուայ ընթացքում բոլոր տուած ռոճիկներն և նուէրքն է չորս հազար հինգ հարիւր քսան րուբլի (4520 ր.)։ Ընդամենը ծախս եղած է գերեզմաններ պատրաստելու, նրանց բարեկարգութեան և ծառայողաց ռոճիկների համար ինն հազար չորս հարիւր եօթանասուն և վեց րուբլի եօթանասուն կոպէկ (9476 ր. 70 կ.)։

Այսպէս ուրեմն 9880 ր. 23 կ. մուտքից հանելով 9476 ր. 70 կոպ. ելքը, առ ձեռն դրամ մնում է ց 1-ն յունուարի 1892 թ. չորս հարիւր երեք րուբլի յիսուն և երեք կոպ. (403 ր. 53 կ.)։

Հետաքրքիր և կարևոր ենք գտնում այստեղ հրատարակել նաև հանգուցեալների վիճակագրական հետևեալ քաղուածքը։

Ի 2-էն մարտի 1887 թ. ց 1-ն յունուարի 1892 թ.

1 օրականից մինչև 10 տարեկան հասակը թաղուած են՝

		հոգի արական	հոգի իգական
		1013	981
10 տ.	մինչև 30 տ.	—356 «	216 «
30 «	« 50	—338 «	171 «
50 «	« 70	—342 «	188 «
70 «	« 90	—199 «	184 «
90 «	« 100	—22 «	48 «
100 «	« 110	—14 «	28 «

Ուրեմն արական սեռի թաղուածների թիւը սկսեալ մի օրականից մինչև հարիւր տասն տարեկան հասակն է 2284 հոգի, իսկ իգական սեռի է 1816 հոգի, որի մէջն է մի հոգի 120 տարեկան և մի հոգի ևս 138 տարեկան։ Ծանօթ. ա) Հանգուցեալների գրեթէ կէս մասը կազմում են փոքրահասակները. բ). առհասարակ մեծ մասը Հալաբար քաղաքամասից են։

Հինգ տարուայ ընթացքում թաղուածների թիւն է ընդամենը չորս հազար հարիւր հոգի (4100 հոգի)։

Օգտուելով մատեանների կանոնաւորութիւնից աւելորդ չենք համարում ներկայացնել և ընդհանուր վիճակագրական քաղուածքը սկսեալ ի 11-էն ապրիլի 1883 թ. ց 1-ն յունուարի 1892 թ.։

1 օրականից մինչև 10 տարեկան հասակը թաղուած են՝

		հոգի արական	հոգի իգական
		1980	1890
10 տար.	մինչև 30	—647 «	392 «
30 «	« 50	—638 «	337 «
50 «	« 70	—572 «	334 «
70 «	« 90	—298 «	300 «
90 «	« 100	—26 «	55 «
100 «	« 110	—17 «	45 «

Այսպէս ուրեմն ութն տարուայ և տասն ամսուայ ընթացքում թաղուածների թիւն է ընդամենը եօթն հազար հինգ հարիւր երեսուն և մի հոգի (7531 հոգի)։

Աւարտելով վերոյիշեալ հաշիւը և տեղեկութիւններն, աւելորդ չենք համարում նոյնպէս յայտնել հայ հասարակութեանը հետևեալ տեղեկութիւնները գերեզմանատան մասին։ 1. Հանգստարանի արևելեան կողմում ձեռք բերուած գետինը լցուեցաւ ծառատանով։

2. Արևմտեան կողմ գտնուած ձորակը, որը հեղեղների ժամանակ զանազան փորձանքների պատճառ էր դառնում, այժմս լցուած է հողով, հաւասարցուած է գերեզմանատան ընդհանուր մակերևոյթի հետ, և այսպէս նոր գերեզմանների համար բացուած է մօտաւորապէս 800 քառ. սաժ. գետին։

3. Հարաւային կողմի մեծ մուտքից ձախ՝ դէպի արևմտեան մուտքը շինուեցաւ նոր ճանապարհ, նրա երկու կողմ տնկուեցան ծառեր, և այսպէս ամբողջ հանգստարանը ներկայումս թէ իւր շուրջը և թէ խաչաձև ունի կառքերով երթևեկութեան համար յարմար ճանապարհներ։

4) Հիւսիսային կողմ գտնուած այն գետինը, որը պատկանում է եղբարց Մինայ և Գրիգոր Ցովհաննիսեան Միրզոյեաններին, ինչպէս յայտնի է, նոյն կողմի պարսպի կանոնաւոր ուղղութեամբ շարունակելուն արգելք էր եղել, ուստի հանգստարանը այդ կողմից բաց մնալով մուտք էին գործում ամեն տեսակ անգործ մարդիկ և անկարգութիւններ էին անում, այժմս յարգելի եղբարք Միրզոյեանները խոստացան ընծայելու նոյն գետինը, որ և թերի մնացած պարիսպը կը շարունակուի իւր ուղղութեամբ իւր մէջ առնելով բաւական տարածութեամբ նոր գետին և հանգստարանն ևս կազատուի անգործ մարդկանց անկարգութիւններից։ Այսպիսով կարելի կը լինի իրագործել հաշուի մէջ առաջարկուած ծրագիրս։

Աւարտելով վերոյիշեալ կարևոր տեղեկութիւններն, յայտնում ենք մեր խորին շնորհակալութիւնը բոլոր նուիրատուներին և Թիֆլիսի աւժանապատիւ հոգևորականներին, որոնք միշտ օգնել են այս սուրբ և նուիրական գործին։ Ներողութիւն ենք խնդրում յանուն հանգստարանի բարեկարգութեան նուիրատուներից, որ մի առ մի ազգանունները չը կարողացանք հրատարակել, ցանկացողները կարող են տեղեկանալ նուիրատուաց մատեանից։

Կառավարիչ-հոգաբարձու՝ Միքայէլ Եսայեան Սալամբէկեանց։

30-ն մարտի 1882 թ.

Թիֆլիս.

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

ԲԻՍՄԱՐԿԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԸ.—Մարտի 20-ին, հինգշաբթի, Բիսմարկի 77-ամեայ ծննդեան օրը ամենից շքեղ կատարուեց Բեռլինում, Դրեզդենում, Մինխենում, Շտուտգարդում, Բրեսլաւում, Վիսբադենում, և Կիլում. Ֆրիդրիխսրուեհում, ուր ապրում է պետական նախկին կանցլերը, այդ օրն ստացուած էր աւելի քան 5,000 հեռագիր, 200 ծրար և անթիւ նամակներ։ Պատգամաւորների աչքին բազմութիւն էր եկել Ֆրիդրիխսրուհէ անձամբ շնորհաւորելու Բիսմարկին ծննդեան տարեդարձը։ Ընդունելութիւնն սկսած էր առաւօտից և կարճատև ընդհատումներով շարունակւում էր ամբողջ օրը։ Հասարակութիւնն այնտան հեղեղել էր կանցլերի բնակարանի շուրջը, որ ստիպուած էին ծառաստանի մուտքը փակել։ Երեկոյեան ժամը 7-ին Բիսմարկը դուրս եկաւ ամբոխի դուռն և այդտեղ հաւաքուած ամբոխը ցնծագին ցոյցեր արաւ։ Բոլոր ներկայ եղողների կողմից մէկը շնորհաւորական ճառ խօսեց, որին Բիսմարկը պատասխանեց հետևեալը. «Ի սրտէ շնորհակալ եմ ձեր գեղեցիկ խօսքերի համար։ Այդ խօսքերն ինձ համար իմ այս ծեր հասակում մխիթարութիւն և հանգստութիւն են, ուստի ես գոհ սրտով կը բաժանուեմ այս աշխարհից։ Եթէ գերմանացիների այսքան նշանաւոր մասը, որ ոչինչ չունի ինձնից սպասելու կամ երկիւղ կրելու, ներկայումս ինձ այսպիսի ցոյցեր է անում, ապա ես իրաւունք ունիմ սրանից եզրակացնելու, որ այն, որի սանդծմանն ես նպաստել եմ, գերմանական ժողովրդի կողմից համակրութիւն և հաւանութիւն է գտել։ Այս վկայագիր է, որ ես հաճութեամբ ընդունում եմ իբրև ապացոյց իմ ամբողջ կեանքիս աշխատութեան։ Իսկ եթէ այդ այդպէս է, ապա մենք, որ այժմ զօրաւոր և մեծ ազգ ենք կազմում, պաշտպանենք նոյնպէս և մեր հողերն այն ամենից, որոնք կը համարձակուէին այդ հողերի վրայ իրաւունք յայտնել։ Այժմ ինձ հարկաւոր է գիտենալ, թէ իմ հայրենակիցները գո՞հ են արդեօք այն բանից, որ ես մասնակցել եմ մեր պատմութեան զարգացմանը։ (Աղաղակներ՝ «այո, այո»)։ Ուրեմն պաշտպանենք այն՝ ինչ որ ունենք, դրա համար մենք բաւական ուժեղ ենք։ Նախկին ժամանակ մենք չգիտէինք, որ ուժեղ ենք, որովհետև քաղաքականապէս անջատուած էինք իրարից. այժմ մեզ ոչինչ չի կարող անհանգստացնել, եթէ նոյն իսկ մի անգամից թշնամիներ վրայ տային թէ արևելքից և թէ արևմուտքից, մենք նրանց բոլորին էլ կը կոտրենք։ (Աղմուկի բացականչութիւններ)։ Մենք նրանց երբէք կառչ չենք կոչել և չենք վիրաւորել նրանց զգացմունքները, բայց երբ նրանք չափից դուրս կը մօտենան մեզ, այն ժամանակ մենք ցոյց կը տանք նրանց։ (Բացականչութիւններ՝ «կեցցէ»)։ Կրկին անգամ շնորհակալ եմ ձեզանից այն պատուի համար, որ դուք ինձ ցոյց էք տալիս։ Ես իմ կեանքումս շատ շքանշաններ եմ ստացել, բայց ինձ ամենից աւելի ուրախացնում է իմ հարևան Համբուրգի քաղաքացիների համակրութիւնը, որ ամեն շքանշաններից թանգ արժէ ինձ համար»։ Այդ ճառը վերջանալուց յետոյ ազմկալի ծափահարութիւններն ու ցնծագին աղաղակները թնդացրին օդը։ Այնուհետև կերոնահանդէս սկսուեց, որին մասնակցում էր մօտ 4,000 հոգի։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչեր չեն անում բեպորտեօրները։ Նեւ-Եօրքի «Evining Telegram» լրագրի բեպորտեօրը կամեցաւ անձամբ փորձել, թէ ոստիկաններն և բժիշկներն ինչպէս են կատարում իրենց պաշտօնը թշուառ պատահարների ժամանակ։ Դրա համար նա մի անգամ իրեն հիւանդ ձևացնելով, վայր ընկաւ փողոցում։ Նրան տարան հիւանդանոց, ուր սկսեցին նրան նահատակել։ Բժիշկներն իրենց սուր-սուր գործիքներով ծակոտում էին նրա մարմինը և ուրիշ ինչ ասես չէին անում։ Այդ բոլորը հերոսաբար տանում էր բեպորտեօրը և երբ ազատուեց իրեն տանջողների ձեռքից, նա գնաց և մի սարսափելի յօդուած գրեց բժիշկների դէմ, որի մէջ ընթերցողներին խորհուրդ էր տալիս միմիայն մեռելներին ուղարկել հիւանդանոց։

—

Հետաքրքիր է իմանալ, թէ ինչպէս է պատրաստւում լրագիրն Եապոնիայում։ Ոչ մի երկրում հրատարակիչներն այն դժուարութիւններին չեն հանդիպում, ինչ որ Եապոնիայում։ Եապոնական տառերը մասամբ վերցրած են չինաբէնից. այդ տառերը քառակուսի փիգուրներ են, որոնք բաղկացած են շեղագծից, խաչաձև, եռանկիւնաձև և պոչաձև գծերից։ Գործ՝են ածում նաև եապոնական սկզբնական տառերը, որոնք կոչւում են «կապա»։ Չինական տառերի թիւը մօտ 20,000 է։ Գիտնականը գործ է ածում 10,000 իսկ առօրեայ գործածութեան համար ծառայեցնում են 4,000 տառ։ Բայց «կապա» կոչուած 47 հատարակ տառերն ամեն ոք գիտէ։ Եապոնական գրաշարը շարում է 4,000 տառ։ Տպագրութիւնն առաջուայ պէս լինում է ձեռքի գործիքով։ Եապոնական մեծ լրագրի խմբագրութիւնը բաղկացած է գլխաւոր խմբագրից, 5 օգնականներից, 4 սրբագրիչներից և 12 բեպորտեօրներից։ Գրաշարների թիւը 3 կամ 4 է լինում, որոնցից իւրաքանչիւրն ունի 12 տպագրող օգնականներ և բազմաթիւ տարին ծառայողներ։ Ընդամենը եապոնական լրագրի վրայ աշխատում է մօտ 150 հոգի։ Բեպորտեօրութիւնն եապոնական լրագրի ամենանթոյլ կողմն է. խմբագիրը նրանց առաջարկում է չեղած անցքեր յօրինել։

—

Թատրոնում շուացնելու սովորութիւնն սկիզբն է առել Պարիզում 1686 թուին։ Մինչև այդ ժամանակ պիեսի համար դժգոհութիւն էին յայտնում բարձրաձայն յօրանջելով։ Առաջին անգամ շուացրին Պարիզի «Théâtre francais»-ում 1686 թուի յունուարի 14-ին։ Այդ օրը ներկայացնում էին Կորնելի «Baron de Foudrieres» կոմեդիան։ Այդ պիեսը խիստ ձանձրալի բան էր և դժգոհ հանդիսականներից մէկը բարձրաձայն շուացրեց։ Հասարակութիւնը խիստ հաւանեց դժգոհութիւն յայտնելու այդ միջոցը և շատ շուտով շուացնելն ամեն տեղ քաղաքացիութիւն ստացաւ։ Մօտաւորապէս այդ ժամանակներում սկիզբն առաւ նաև դժգոհութիւն արտայայտելու միւս միջոցը—սուլելը և դարձեալ Պարիզում։ Մի ինչ-որ ներկայացման ժամանակ մի քանի հանդիսատեսներ խիստ դժգոհ լինելով պիեսից, աղաղակեցին «վարագոյրն իջեցրէք»։ Չնայելով դրան, դերասանները շարունակում էին ներկայացումը։ Այն ժամանակ ներկայ եղողներից մէկը մտածեց, որ լաւ կը լինի, եթէ սուլէ, որովհետև այն ժամանակ սուլելը թատրոնի կառավարչի կողմից նշան էր վարագոյրն իջեցնելու։ Եւ դժգոհ հանդիսատեսը սուլեց. մեքենավարը կարծելով, թէ դա թատրոնի կառավարչի կարգադրութիւնն է, իսկոյն վարագոյրն իջեցրեց։ Այդ օրից սուլելը սովորութիւն դարձաւ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«Ն Ո Ր - Դ Ա Ր»-Ի
ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԴՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 31 մարտի.—1891 Թուի «Прав. Вѣст.»-ի № 224-ում հրատարակուած կանոնները՝ եպիսկոպոսական խոշոր անասունների և ոչխարների եւրոպական Ռուսիայի սահմաններում տեղափոխման մասին՝ իրենց զօրութիւնը պահպանում են մինչև այս տարուայ վերջը։

Թագաժառանգն և Կոնստանդին Կոնստանդինովիչ ու Ալէքսանդր-Միխայլովիչ Մեծ Իշխաններն ընդունել են ռուսաց աստեղագիտական ընկերութեան պատուաւոր անդամի կոչումը և Մեծ Իշխան Գէորգի Ալէքսանդրովիչն ընդունել է նոյն ընկերութեան հիմնադրի պատուաւոր անդամի կոչումը։ Մեծ Իշխան Ալէքսանդր Միխայլովիչն իւր հովանաւորութեան տակ է առել Ամուրեան երկիրն հետազօտող ընկերութիւնը։

Մինիստր Գիրսի ականջի ցաւը մեղմանում է, բայց ջերմ է զգում։ Ֆինանսների մինիստրն ուժերը վերականգնելուց յետոյ, ինչպէս լսւում է, արձակուրդ կը ստանայ Ղրիմ գնալու համար։

Հրաման է հրատարակուած 6 շաբաթ զինուորական ժողովի հրաւիրելու 1891 Թուին պարապորդների աստիճան ստացողներին, որոնք գտնւում են պահեստի մէջ, կամ նրանց, որոնք նախորդ երկու տարիներում զինուորական ժողովի չեն կոչուած։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 30 մարտի.—Ֆինանսների մինիստրի առողջութիւնը լաւացել է. բժիշկներն ստորագրել է Ձախարինը։

ԲԵՐԼԻՆ.—Ինչպէս լսւում է, փորձեր են լինում նորից կազմակերպելու Կապրիւի խումբը չափաւոր պահպանողականներից, ազատ պահպանողականներից և ազգային ազատամիտներից. այդ բանի հետ ասում են, որ կապ ունի այն ունկնդրութիւնը, որ կայսրի մօտ ունեցաւ երէկ չափաւոր պահպանողականների պարագլուխ Ռաուխաուպտը։ Լուրեր են տարածուած, թէ Բեյերոֆն աշխատում է կառավարութեանն և իշխան Բիսմարկին մօտեցնել իրար պայմանադրութեան դէմ։

ՓԱՐԻԶ.—Դահոմէի գործերին վերաբերեալ քննութիւնից յետոյ, որից երևում է, որ գաղթավայրի վարչութեան և ծովային մինիստրութեան միջև տարաձայնութիւններ են տեղի ունեցել, բիւջէի յանձնաժողովը 3 միլիոն ֆրանկի փոխառութիւն է քուէարկել, պատգամաւորների ժողովին թողնելով կարծիք յայտնելու Դահո մէի խնդրի մասին։

Խմբագիր—Հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Ռուսաց շոգենաւային ընկերութիւն։

Երթեւեկութիւն Բաթումի, Օդեսայի եւ Կ. Պոլսի միջև։

Բաթումից դուրս է գնում.

Հինգշաբթի օրերը, ցերեկուայ ժամը 4-ին, ուղիղ ընթացքով Նովորոսիսկի վրայով։

Կիրակի օրերը, գիշերուայ ժամը 2-ին շրջանառու ընթացքով Փոթիի վրայով բոլոր նաւահանգիստները։

Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 7-ին Կ. Պոլիս։

Բաթում հասնում է.

Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան, Օդեսայից, ուղիղ ընթացքով։ Ուրբաթ օրերը, առաւօտեան, Օդեսայից, ուղիղ ընթացքով Կերչի և Նովորոսիսկի վրայով։

Կիրակի օրերը, առաւօտեան, Կ. Պոլսից։

—

Պոստային եւ ապրանքակիր-մարդատար շոգենաւերի երթեւեկութիւն Փոթիի, Բաթումի եւ Օդեսայի միջև։

Փոթի հասնում է.

Պոստային մարդատար շոգենաւը Բաթումից երկուշաբթի օրերը լուսաբացին։

Ապրանքակիր - մարդատար շոգենաւը Օդեսայից կիրակի օրերը երեկոյեան։

Ապրանքակիր - մարդատար շոգենաւը Բաթումից հինգշաբթի օրերը լուսաբացին։

Փոթիից դուրս է գնում.

Պոստային-մարդատար շոգենաւը Օդեսա և Ղրիմի ափերը կանգնած նաւահանգիստները կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 8-ին։

Պոստային-մարդատար շոգենաւը գործը վերջացնելուց յետոյ երկուշաբթի օրերը Բաթում։

Ապրանքակիր - մարդատար շոգենաւը Բաթում երեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 10-ին։

Ապրանքակիր - մարդատար շոգենաւը հինգշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 8-ին, Օդեսա և Ղրիմի ափերը կանգնած նաւահանգիստները։

—

Ապրանքակիր մարդատար գիծ.

Բաթումից դուրս է գնում հինգշաբթի օրերը գիշերուայ ժամը 1-ին։

Բաթում հասնում է երեքշաբթի օրերը, ցերեկուայ ժամը 2-ին։

Ապրանքակիր մարդատար շոգենաւի վերայ ընդունւում են II և III կարգի ուղևորներ և առանց ուտեստի պաշարեղէնի։

Գործակալութիւնը գտնւում է Թիֆլիսի ազ. բանկի շինութեան մէջ №№ 117 և 118։

Պոստային կառքերի երթևեկութիւն ռազմա-վիրական տրակտի վրայ։

—

Թիֆլիսից հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքն ուղևորւում է առ. ժամը 8-ին, գիշերում է Մլեթի կայարանում, Վլադիկավկազ հասնում է հետևեալ օրը, կէս օրից յետոյ ժամը $7^{1}/_{2}$-ին։

Ութ հոգու տեղ ունեցող օմնիբուսն ուղևորւում է կէս օրից յետոյ ժամը 3-ին առանց գիշերելու հասնում է հետևեալ օրը, կէս օրից յետոյ ժամը 7-ին։

Վլադիկավկազից հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքն ուղևորւում է առ. ժամը 8-ին, գիշերում է Մլեթի կայարանում, Թիֆլիս է հասնում հետևեալ օրը կէս օրից յետոյ ժամը $7^{1}/_{2}$-ին։

Վեց հոգու տեղ ունեցող օմնիբուսն ուղևորւում է կէս օրից յետոյ ժամը 3-ին առանց գիշերելու հասնում է հետևեալ օրը, կէս օրից յետոյ ժամը 7-ին։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ!!!

"ՎԻԿՏՈՐ ՌԵԳԻՆԻ,,

պարփիւմերային գործարանի պահեստում

Է. ԲՕԴԼՕ. ԵՒ ԸՆԿ

Մոսկուայում

ՕՃԱՌ ՕԼԻՕ-ՎԱԶԵԼԻՆ
ՌՕՅԵԱԼ-ԲՈՆԳՕ!!!

Վաճառւում է ամբողջ Ռուսիայի բոլոր դեղատներում։

(250 շ.) 20—19

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Մարտի 20-ի ընդհանուր ժողովը ցանկութիւն յայտնեց, որ խմբագրական մասնաժողովը ընդհանուր ժողովի նիստերից մինչև տեղեկացնի իւր գործունէութեան ծրագրի մասին։ Վարչութիւնս մտադրութիւն ունենալով շուտով նշանակելու ընդհանուր ժողով թէ այդ և թէ ուրիշ մի քանի կարևոր խնդիրների համար, հրաւիրում է ցանկացողներին յայտնել վարչութեանս միջոցով խմբագրական մասնաժողովին իրենց կարծիքները գրաւոր կերպով յիշեալ ծրագրի վերաբերմամբ մինչև ապրիլի 25-ը։

(Խմբ. 3—2

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ

հաստատուած Վոլգայի վրայ երթևեկող ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ընկերութիւնը, որ հիմնուած է 1843 թուին, ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ է բաց արել Թիֆլիս քաղաքում ապրանքներ ընդունելու և Վոլգայի վրայով ուղարկելու Կասպեան ծովի բոլոր նաւահանգիստները, նմանապէս Մոսկուա, Պետերբուրգ, Վարշաւա, Ռիգա, Լոձ և Ռուսիայի երկաթուղիների բոլոր կայարանները։

Գործակալութեան գրասենեակը գտնւում է Թիֆլիս քաղաքում, Սիօնի փողոցում, Արծրունու քարվանսարայում։

(299) Գործակալ՝ Յ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ.

3—2.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՓՈԽԱՌԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Վարչութիւնը սրանով յայտարարում է ի գիտութիւն Ընկերութեան 1882 թուի 1-ին սերիայի 5% օբլիգացիա ունեցողների, որ հին օբլիգացիաները նորերի կը փոխուեն յիշեալ սերիայի ամբողջ կուպոններով Ընկերութեան Վարչութեան մէջ այս տարուայ ապրիլի 15-ից ամեն օր առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ցերեկուայ ժամը 12-ը, բացի կիրակի և տօն օրերից։

Հին օբլիգացիաները նորերի փոխելիս օբլիգացիա ունեցողները պէտք է ներկայացնեն իսկական օբլիգացիաներն իրենց կտրոններով։

(300) 3—2.

36 2

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻՆԻՆԵՐԻ պահեստում

ԲԱԳՈՒ

ծախւում են ԿԱԽԷԹԻ, ՄԱՏՐԱՍԻ և ԴԵՐԲԵՆԴԻ գինիներ հինը և նորը, թէ մեծ քանակութեամբ (տակառներով) և թէ շիշերով։ Գները չափաւոր են։

Ընդունւում են պատուէրներ Ռուսիայի, Կովկասի և Անդրկասպեան քաղաքներից։

Հասցէն. БАКУ

СКЛАДЪ Кавказскихъ винъ
К. К. Меликъ Шахназарянца

(0—0—0) X - 32

Արգուզարդի ՕՃԱՌԻ և ՀՕՏԱՒԷՏ ապրանքների

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՌԻՉԱՐԴ ՎԻԼԴՏԻ Վարչութիւն. արգոյ հասարակութեան առաջարկում է վուշէյնի օճառ, անգլիական ալիսաշիրատային օճառ, մուշկային օճառ՝ 12 տեսակ հոտով, Սէն-Ժերմէն, Տրիտոն, Պելիօտրոպ։

ԹԱՓԱՆՑԻԿ ՕՃԱՌՆԵՐ

Բժշկական օճառներ, գլիցերինի օճառ, գունաւոր օճառ, օ-դը-կոլոն Տրիպլ և ատամի էլէքսիր։

Վաճառւում է գաւառներում՝ շատ դեղատներում և վարսավիրների մօտ։

(260 շ.) 30—12.

Իսկական գործարանի միայն այս դրոշմանիշով է։

„ՄԻ ՀԱԶԻՐ“

Մեղ ածուխ կան մալց-էքստրակտ և շաքարեղէն

Լ. Գ. ՊԻՏՇ ԵՒ ԸՆԿ. ԲՐԵՍԼԱՒԼՈՒՄ։

Գիտնական վերլուծութեամբ և բժշկական փորձերով հաստատուած է, որ յանձնուած դեղս դրանց մէջ առողջութեան վնասակար ոչ մի նիւթ չէ մտնում, ստի դրա ներմուծումն և վաճառումը Ռուսիայում թոյլ է տրուած։

Գները՝ շիշը 1 րուբ. և 2 ր ու 40 կոպ., շաքարեղէնները 30 և 50 ական կոպ.։

Փաթաթելու և ուղարկելու համար առանձին են վճարում։

Գլխաւոր պահեստը Ռուսիայի համար

Վ. ՍԱՒԻԽԻ մօտ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ Կարավաննայա [18]/[19]

Վաճառւում է Ռուսիայի բոլոր դեղագործական խանութներում և դեղատներում։

(M.) 16 16

Ցանկալի է պարերի համար կատարելագործուած

ՀԵՐՈՖՈՆ

10 պիեսով
30 ՌՈՒԲ.

ՌԻՍՏՈՆ-ՕՐԳԱՆ

10 պիեսով 24 ՌՈՒԲ.

Կամ մեծ քանակութեամբ պիեսներ **50 ական կոպ.**

ՖԵՆԻԿՍ-ՕՐԳԱՆ

մետաղական **10** պիեսով
32 ՌՈՒԲ.

առանձին պիեսները 60-ական կոպ.

ՍԵՐԱՖԻՆ, նոր օրգան երեխաների համար 6 պիեսով 5 ՌՈՒԲ.

6-ից աւելի պիեսները 50-ական կոպ.

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. ՆԿԿՆ և ՌԻՍՏՈՆ 6 պիեսով 8 ր 6-ից աւելի պիեսները 25-ական կ.

Կան մեծ քանակութեամբ նոր հընարած մեխանիքական և ուրիշ երաժշտական գործիքներ և պարագաներ։

ՅՈՒԼԻՈՍ ՀԵՆՐԻԽ ՑԻՄՄԵՐՄԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ ԵՒ ԶԱՅՆԱԳՐԵՐԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՊՈ.

ՄՈՍԿՈՒԱ, կուզնեցկի կամուրջ, տուն Զախարինի.

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, Բ. Մորսկայա, № 34 և 40.

Պատկերազարդ պրէյս-կուրանտ և հայնատետրերի ցուցակը—ձրի։

(183. ու.) 20—16

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ

ՋԵՄՍ Է ԲԵԼԼ

Մոսկուայում, Պետրովկա, տ. Պենսկու։

Ներկայացուցիչ

ՌԱՆՍԱՄ, ՍԻՄՍ և ՋԵՖԵՐՆՍ

Պրէյս-կուրանտն և ցուցակն ուղարկւում է ձրի։

(277 շ.) 12 - 1.

Дозволено цензурою. Тифлисъ 31 го Марта 1892 г. Տպարան «Կաւկազ» Типографія «Кавказъ» Гол. пр., домъ Читахова